

КОЛИ БУДУЄТЬСЯ НЕ НАЦІОНАЛЬНА ДЕРЖАВА

30 січня 1989 р. у конференц-залі Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України відбулися чи не найвелелюдніші за всю історію установи – попри всі намагання їх не допустити – загальні збори її працівників. То були перші (такі ж письменницькі відбулися наступного дня) збори в Україні з ухвалення проекту Програми Народного Руху України за перебудову. І за рік до того і кілька років по тому проводилася інститутським рухівським осередком велика організаторська робота – то були перші кроки утвердження демократії в Україні. В усій тій досить напруженій і, власне, щоденній роботі брав активну участь молодший науковий співробітник Інституту літератури Володимир Моренець. Ще далеко було до того часу, як він з повною самовіддачею і властивою йому відповідальністю працюватиме заступником головного редактора журналу «Слово і Час», а згодом – назавжди зрідниться й порине з головою в справи Могилянки. А тоді був час Руху, першої української національно-демократичної організації в Україні.

Цікаво, що в ті ж роки, водночас в Інституті створювалася і перша – без вилучень і пропусків, ідеологічних налічок і обмежень, без застережень і остережень, чесна й вільна «Історія української літератури ХХ століття». Володимир Моренець був її співтворцем. І Лауреатом високої Шевченківської премії він став саме як автор її ґрунтовних ключових розділів. Чи заважала політика науці? Вважаю, вони помножували в силі одна одну. Бо і те, й те робилося, точніше, творилося з натхненням. Такий закон творчості, література й мистецтво засвідчують це здавна й незаперечно.

Тішу себе надією, що подана до цього ювілейного збірника моя політична стаття не посвариться з уміщеними в ньому літературознавчими розвідками.

І буде вона не Росія, не Україна, а щось таке,
що й подумати важко.

Олександр Довженко (Щоденник, 1942, квітень)

1. Світ постійно живе в умовах незгасаючих загроз і викликів. У наші 2000-ні вони відчутно частішають і глобалізуються. Повсякчас чуємо про невтішні екологічні перспективи, вичерпуваність природних ресурсів, усесвітні, на грані есхатологічних, катаклізми.

Масштаб стихійних лих справді зростає, але й не стихійних також. Політичні звихрення, переростаючи в криваві громадянські війни, розтривожили порівняно стабільний арабський світ. Соціальні вибухи з масовими протестами прокочуються то в одній, то в іншій країні Європи.

В Україні найсерйозніші загрози – економічні, соціальні, екологічні, політичні, гуманітарні – ось уже двадцять років не усуваються, а громадається, деякі з них і взагалі дуже задавлені. Вони слушно кваліфікуються як *постколоніальні*, є наслідком панування близько 300 літ російської імперії та 70 літ московського тоталітарного режиму. А оскільки «нова» Росія аж ніяк не відмовляється від погляду на Україну не лише як на сферу своїх найбезпосередніших інтересів, а й як на втрачену по «недомислію» частину своєї території, і навально «насаджує» себе в українській економіці, власності, диктує свої правила гри в політиці, міждержавній стратегії, навіть у культурі, навіть у мовному законодавстві, – то сучасні умови-загрози Україні, її державному й національному суверенітету цілком обгрунтовано називаємо і *неоколоніальними*.

Європа, мені здається, не дуже зважає на значні, якщо не виняткові, відмінності української ситуації, і тому її протидія російському неоколоніалізму нерозбірлива й непослідовна. А, крім того, закріпивши значно раніше свою державність на національній основі з усіма відповідними прерогативами й символами, західні країни, як давно помічено, чомусь бояться націоналізму інших. Принаймні, реакція окремих тамтешніх політичних сил не адекватна нашим реаліям, а іноді й взагалі схожа на потакання Росії, Путіну. Доводиться згадати слова дослідниці колоніалізму Е. Томсон (США): «Захисний націоналізм є засобом опору від зазіхань ворожих сил на ідентичність, але його часто тлумачать як ксенофобію».

Та попри все лихе й небезпечне зовні, що значно послаблює нашу здатність протистояти сучасним викликам, – найбільші загрози Україні все ж заховані в самій Україні, тут, у нас.

2. Пригадую, на початку 1990-х ми нерідко в публіцистиці, політичній риториці вдавалися до закликів і звертань на кшталт запитань Гончара в «Соборі»: «невже вичах в українців гордий запорозький дух свободи?»... Апелював і я, тодішній головний редактор журналу «Слово і Час», до української історії, хвалився єдиною в Європі – на тлі монархізму = царизму = абсолютизму – демократичною козацькою республікою, коли 1998 р. брав інтерв'ю у посла Франції Паскаля Фієскі. Та він відповів – і досі пам'ятаю – досить характерно: історичний фактор – це важливо, але послався на Токвіля: «не треба забувати.., що кожне нове покоління стає новим

населенням» (тобто народу у новому вияві). Інакше кажучи: міг бути історичним народом, а чи зберіг себе? Чи став нацією? Чи тільки народонаселенням?

Трохи згодом, працюючи над «Історією української літератури», я в американця Д. Перкінса вичитав таке: «Якщо Шекспір і Мільтон не викликатимуть у нас відгуку, ми (тут дослідник солідарно цитує Вордсворта. – В. Д.) не будемо тим самим народом, наша самість зміниться».

А чи викликає у сучасного українця ті самі почуття, що ними сповнені слова Шевченка: «Нема на світі України, немає другого Дніпра», «Страшно впасти у кайдани, умирати в неволі., а ще гірше... спати і спати на волі», «У їх народ і слово, і у нас народ і слово», «В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля»?..

Шевченків портрет у ХІХ столітті, на початку ХХ висів поряд із образами чи не в кожній сільській хаті, українська пісня ще донедавна долинала від святкових столів з багатьох не лише сільських, а й міських вікон – чи такий самий сьогодні українець, чи дістають відгук у наших серцях Шевченко, Франко, Леся Українка, їхні заклики не бути рабами? Чи ми той самий народ і наша самість не змінилася? Чи так радянїзувалася й модернізувалася, що й «подумати важко»?

Ліна Костенко в знаменитій лекції в Києво-Могилянці сказала: «Ми найкращі, нам найгірше – в історії цей принцип не годиться», і це слушно. Але слушно й інше. Прибалти чи, наприклад, Польща, а то й Чехія і Словаччина проходили, дякувати Богові, не сімдесят років «обробку» в соціалістичному «раю-пеклі». Українці після утворення власної держави УНР, а потім її більшовицького загартання, муравйовських розстрілів пройшли цей етап від дзвінка до дзвінка, з них радвлада викорінювала націоналізм голодомором, жорстокими репресіями, концтаборами, вигубленням селянина, винищенням інтелігенції – цвіту нації. Мазепинці, сепаратисти, петлюрівці, жовтоблакитники, ефремовщина, шумськізм, хвилювізм, бандерівці, а назагал – українські буржуазні націоналісти – таких треба було за любов до України викривати й розстрілювати. А правити бал мали «дядьки отечества чужого», хохли, потурнаки, перевертні, яничари, «грязь Москви», безбатченки, малороси та більшовики – постійні й відверті вороги українського національного відродження. Це було свідоме й цілеспрямоване вбивання національної свідомості, самого духу українців. *Винародовлення* – не знаю, чи є ще в якійсь мові подібне слово.

Леонід Кравчук, тільки-но ставши головою Верховної Ради України, добре знаючи компартійні «порядки», в інтерв'ю «СіЧ» (1990) зізнався: «Для мене Батьківщина – Україна. Раніше така заява

потребувала застереження – “і весь Радянський Союз”. На офіційній трибуні людина взагалі цього б не говорила». І не говорила, бо добре знала, які наслідки її чекають. І не тільки діячів з керівної еліти (ці і в снах відганяли такі думки).

Для «пущей» науки на весь Союз, скрізь і повсюди, було розголошено про неприпустимий націоналізм В. Сосюри, який повторив Шевченкове: «Любіть Україну!» У Шевченка – любіть «во время люте», у Сосюри – у «світлий радянський час». Любити Україну (окремо від СРСР, од Росії!) – не можна було, це добре засвоїв не лише пересічний совок. І найбільше українця лякали (і він таки найбільше боявся) українського (буржуазного) націоналізму. Від свого українства, він знав, треба відхрещуватися й тікати, принаймні, ховати його якнайдалі. Отоді будеш справжнім інтернаціоналістом.

3. Так, закоренілі хвороби України – це насамперед наслідок спотвореної суспільної психології, насильницького ідеологічного калічення компартією мас українців, а, отже, послідовного й систематичного винародовлення української нації. За словами О. Гончара, українська людина «виростала в умовах національної дискримінації і страхів», її відривали від рідної мови, від правдивих знань багатовікової історії свого народу. «А мова й історія – то ж єдине ціле, один кровообіг...». Зрозуміймо печаль і гнів О. Довженка, коли він записував у щоденнику (13.04.1942): «Бийте, товариші, німців. Рятуйте народ, як славні Богдан, Богун, Сагайдачний, Байда. – А це що за люди? – питають один одного адресати промов. – А хто їх зна?»

Та йдеться про *теперішню* українську самість. Ідеться про те, чи була політична воля влади за двадцять років незалежності подолати таку силоміць вигворену «духовну» й «ментальну» спадщину, травмовану страхом психіку, постколоніальні й постгеноцидні синдроми? Українська мова, історія, герої – чи відродились повноцінно в своїй державі? А хіба дії сучасної влади регіоналів спрямовані на відродження нашої і мови, і історії, і героїв? Відповідь очевидна.

Не кажу про славних воїнів УПА – тут і досі цинічно підживлюється радянський міф=спецрозробка про «колабораціонізм», триває під диктовку Москви дегероїзація, підступне стравлення «східняків» і «західняків». Ось історичні герої з ряду, названого О. Довженком, або, наприклад, Олекса Гірник, Василь Макух, які пішли на самоспалення, протестуючи проти утисків української мови, або мужні політв'язні, як Василь Стус і його побратими в боротьбі за Україну – їх вшановує сучасна держава як своїх найдостойніших героїв? Та навіть Береста, радянського офіцера, кого Сталін як українця брутально викреслив з трійки, що встановила прапор над Рейхстагом, хіба наші ветерани-комуністи (хоч Президент

В. Ющенко і присвоїв воїнові звання Героя України) визнають відновлення справедливості? Чи взагалі чуємо серед безлічі заяв, обіцянок, усіяких слівес комуністів і регіоналів – хоч десь, хоч якомсь, хоч для годиться – щось про захист української мови, українські пріоритети, корені, чи згадують вони коли-небудь українську історію – Київську Русь, Запорозьку Січ, УНР, Рух, чи цитував хтось Шевченка, Франка, Лесю Українку... Натомість стільки заяв антиукраїнських, стільки поневажень і дискредитації природних національних, патріотичних понять і почуттів, облудних звинувачень справжніх патріотів у ксенофобії, а то й неофашизмі!?

Ми з обуренням говоримо про багатолітнє імперське викривлення української історії, святотатну наругу над історичною пам'яттю українців, а все це сьогодні не зникає і навіть посилюється! І в незалежній Україні не тільки зберігають абсурдний радянсько-комуністичний топос, ленінсько-дзержинсько-свердловсько-кірово-жовтневі вулиці, площі, селища й міста, не тільки охороняють пам'ятники катам і завойовникам, а й встановлюють нові – Катерині в Одесі, Потоцькіну в Херсоні, Сталіну в Запоріжжі, а на урочистих відкриттях заявляють про «историческую справедливость» і тримають за ґратами не ініціаторів цих антиукраїнських-антидержавницьких дій, а тих, хто протестує проти цього. Іменем Стуса університет у Донецьку не названо, пам'ятник Мазепі в Полтаві не встановлено, зате наміряються спорудити Столипін у Києві.

А відверте запобігання нинішніх правителів перед російською церквою, Кірілом з його «руським міром» – варто подивитися, як колишні комсомольці й комуністи-безвірники, а новітні «віряни» поспішають услід за Президентом до Лаври! Лицемірно заявляють про «невтручання держави у справи релігії», а насправді – це схиляння перед церковним агресором, який дедалі більше порядкує в нашому духовному просторі, посягаючи навіть на заповідні історичні території, на старовинні українські храми, це відверте ігнорування української православної церкви з її тисячолітнім родоводом, це поневаження УГКЦ і пам'яті про жорстокі репресії комуністичного режиму щодо них і їхніх духівників.

Усі ці й багато інших антиукраїнських дій і заяв мають водночас і антиконституційний характер, наприклад, розперезана поведінка кримських сепаратистів, безкарна видача російських паспортів, проте сучасну владу це вочевидь влаштовує.

Маємо всі підстави говорити про тривалу й злочинну (на очах усього світу!), етноцидну операцію, якій хочуть дати «нове життя» регіональні владці: деукраїнізацію, зруйнування української ідентичності. Бачимо стільки виявів цілковитого спотворення природної дихотомії (*своє-чуже*): чуже сприймається як своє (надто в історії)

і навпаки. Наочний приклад – той глухий опір, який виявляли комуністи й регіонали визнанню Голодомору 1932–1933 рр. як геноциду українського народу («голодали и русские на Поволжье»). Регіональний горе-міністр освіти (!) і науки (!) України (!) дозволяє собі і таке святотатне визначення щодо нашої історії (чи вона йому не наша?!): «трипольсько-шароварно-голодоморний бред». І взагалі, що можна сказати про державу, яку «будують», «реформуючи» в ній освіту, науку, школи й дитсадки, ухвалюючи злочинний «закон про мови» відверті антиукраїнці, в нутрі своєму українофоби? О. Пахльовська називає її АнтиУкраїною.

У фразі «Україна для українців» ніколи не було слова *лише*. Але її, приписуючи патріотам, так довго й безсоромно кривотлумачили й паплюжили, що її вже слід сприймати не інакше, як *Україна не для українців*.

Багатоетнічність (як і багатоконфесійність) – нормальні прикмети цивілізованої демократичної держави, однак чому їх треба протиставляти, як це роблять вороги України, національній державі, зокрема соборній і унітарній українській державі. З якого дива розводити по різні береги національну державу і громадянське суспільство, як це роблять вони ж?

Багатоетнічна політична «нація» – так. Багатоетнічне суспільство, населення – так. Кажемо «народ України» (в Конституції записано «Український народ»), і це означає, що йдеться про всі національні меншини, етнічні групи, всіх громадян країни. Та його ядром, осердяч є українська нація, вона дала назву державі (тому й кажемо: титульна). У тій же Конституції України чітко обґрунтовано підстави проголошення нашої держави: «багатовікова історія українського державотворення» та здійснення українською нацією права на самовизначення. Чи не тому Янукович і Ко збираються її переписати?

4. Послідовна деукраїнізація, перетворення України на Малоросію, тривале й невпинне зросійщення, здійснюване в усіх галузях життя, – це умови «розвитку» України («общее прошлое» – кажуть) у складі російської (царської і більшовицької) імперії. Нерозвинена національно-патріотична свідомість, а то й зовсім брак її, залежницько-піддесницький промосковський менталітет плюс совкізм – хвороби тимчасовців, «лакеїв в золотих лівреяx», що здатні лише гребти під себе, дістали новий рецидив за правління регіоналів і Януковича і всіх отих кримінально-гендлярської поведінки костусевих, добкіних, кернесів та їхнього всюдисущого й всюдинавного – в Одесі, Харкові, Донецьку, Дніпропетровську, в інших областях і районах – чиновницько-бюрократичного «апарату». Свою

справжню орієнтацію, чужий «менталітет» вони разюче довели укладенням ганебних антиукраїнських та антиконституційних харківських угод.

З усього сказаного неспростовно й наочно випливає одне: за двадцять років *національне питання в Україні не розв'язане до кінця*. Як давно розв'язане воно у Франції, Англії, Німеччині, Польщі і т. ін.

Безліч разів згадувані за всіх урядів труднощі будівництва нової української держави – саме від цього, від того, що «будується» (якщо можна так сказати) не та держава – не національна (і не соціальна, не демократична, не правова!), не держава українців, що віками виборювали право на свою територію, мову, історію, традиції, духовність. За нашої присутності і за нашого змирення формується і всіляко зміцнює себе олігархо-кримінальний режим, що завершує грабунський розподіл багатств країни між кланами, приватизуючи не тільки майно, а й саму країну, перелаштовуючи її на свій копил.

Такий режим не здатен сформулювати, як це прагнув робити Президент В. Ющенко, національну ідею, що об'єднала б народ; *патріотизм і націоналізм* завжди для такого режиму будуть поняттями дискримінаційними. За таких змішаних «радянських» і «дикокapіталістичних» уявлень про напрямок руху проголошений європейський курс не може бути інакшим, як спотворено- і псевдоєвропейським. Така українська економіка не спроможна народжувати «див». Японців, які вивчали наше «державобудування», запитали: «Чого бракує Україні?». – «Націоналізму» – відповіли вони.

Хоч яку галузь візьми – кричущі порушення фундаментальних основ суспільного життя – справедливості й рівності усіх перед законом, прав і свобод людини, прав нації, прав кримськотатарського народу, демократичних повноважень громадянського суспільства, свободи слова. А водночас цинічно й безсоромно заявляється, що всі ці принципи вона, українська влада, Президент сповідують і зміцнюють.

У соціальній сфері? В урядових реляціях з утішними цифрами й процентами ніколи не згадується різке розмежування – провалля! – між рівнем і способом життя мільярдерів з їхніми дітьми (мільйонерами!), сім'ями та переважної більшості людей, що борються за виживання. Пенсії по 800 грн і по 40 тис. Це дві окремі, чужі між собою країни. А як швидко прижилися (ще й освячуються як набутки демократії) перетворені на «поняття» правила про недоторканність власності (дарма, що здобута вона шляхом обкрадання народу, держави), неминучості первинного «брудного» капіталу (дарма, що ціна того бруду часто вимірюється людськими життями і кров'ю). Або ще одне: «капітал не має національності»,

або: «ви хочете знову “отнять и поделить”» – це у відповідь на законне: як опинилися у вашій власності наші заводи й пароплави?

Олігархічно-кримінальний менталітет, «нова еліта» і її вір-психологія, корупційне, тіньове живильне середовище (до речі, суціль російськомовне, а часто й агресивно схильне до русифікації інших) – хіба є тут місце українським національно-духовним цінностям? «Наші» багатії відомі тим, що приватизують не тільки паркові зони, заповідники культури, охоронні території, мисливські угіддя, кращі рекреаційні місця побіля моря, річок та озер, а й санаторії для відпочинку дітей; крім того, вони виступають і спонсорами та меценатами (аякже!) й часто залюбки підтримують зарубіжні, передовсім російські, гастролі, телесеріали, естраду, моделі, «зірок», різні шоу (частіше «жлоб-шоу», як називає це Ліна Костенко) тощо. І зовсім не дивно, що наші, точніше їхні, з їхньої більшості, законодавці досі не ухвалили жодного захисного закону щодо української культури, книжки, медіа-простору.

А як дбають сучасні правителі про найвідповідальнішу державну функцію – захист кордонів? За 20 років делімітація кордонів з Росією на догоду сусідові не завершена (фактично вже маємо «общее пространство»), а тим часом у протягнутому за допомогою кнопкодавчого «піаніно» законі про референдум серед можливих для обговорення питань записано (тільки замислімося на хвилину!): зміна кордонів! Хоч який буде зрадницький сценарій, хоч як голосуватимуть люди, його «ухвалять» на таких контрольованих адміністраціями референдумах!

Ми ніколи не знаємо, крім найзагальнішої інформації, про що домовляються-змовляються Путін і Янукович чи керівники урядів (таку «гласність» дозволяють собі лише диктатори, такого не було за попередніх президентів, навіть за Кучми). Заховують від нас і знання про демографічні, міграційні процеси – хто і в якій кількості пересувається через наші кордони, хто, скільки і з яких країн тут оселився, скільки в прикордонних областях видається подвійних паспортів, чи не стала прохідним двором Україна, хто і що в ній приватизував – цього нам не належить знати (куди більше – можна бути звинуваченим у ксенофобії навіть за саму цікавість, якою є репрезентованість українців у парламенті).

5. А питання демократії, верховенства права, європейських цінностей і європейського курсу, про які нинішня влада ладна так часто згадувати, і про які їй, після ув'язнень політичних противників Ю. Тимошенко та Ю. Луценка, слід було б узагалі заборонити говорити. Недемократія, демократія «секонд-хенд», демократія «фаст-фуд», «демократія під себе й для себе», «для тих, хто може її купувати купно і вроздріб», «демократія навпаки», «демократія»

з узаконеною брехнею і облудою – усе це не образні журналістські визначення, це непривабливе реальне повсякдення, яке відчуває на своїй шкірі незахищений законами, зневажуваний своїми ж судами і правоохоронними органами український громадянин.

Демократія на словах, свобода говорити... А насправді – повна відсутність реакції влади, зворотного зв'язку з нею, а, отже, впливу громадян, і вихолощення до протилежності, до карикатури високих демократичних понять і принципів громадянського суспільства.

Ось приклади. Багато говорено (зокрема і опозицією) про новий виборчий закон як демократичний, як такий, що перекриває дорогу фальсифікаціям. А результат? Найбрудніші фальсифікації, підкуп виборців, обурливі рішення підконтрольних регіоналам судів і – викривлений народний вибір.

Скільки було галасу, посилай на демократичні положення Міжнародної хартії регіональних і міноритарних мов, «права человека» (рускоязычного человека, про права українця, щоправда, не згадували), «желаніє ізбирателей» – а закінчилося тим, що ухвалили (протигли!) на Верховній Раді, завізували в Президента закон КаКа, який перекручує суть цієї Хартії, грубо порушує Конституцію України, ігнорує Закон про меншини й відверто спрямований на розкол суспільства, на його дальшу русифікацію, тобто проти України і українців.

Або ось останній «архідемократичний» нововинахід на замовлення правлячої команди. У підготовлених анкетах для нового перепису населення України громадянин цілком вільний у виборі національної самоідентифікації: він (увага!) або українець, або гуцул, або бойко, або русин, або навіть поліщук. І так само може ідентифікувати свою мофу, знову ж таки: або українська, або русинська, або лемківська... Навіть радянські майстри з послідовної деукраїнізації нашої нації, нівелювання й розмивання до такого не подумалися! Політики й дослідники-політологи давно говорять про окупований інформаційний, культурний, медіа-простір в Україні. Після помаранчевої революції відбулися певні зміни в ЗМІ, принаймні зникли «темники» по-медведчуківськи, на екрані з'явилися принципові й сміливі оглядачі, політологи, стала можливою критика влади тощо. Ніби ж демократія. А в істоті своїй? Як були, так і залишилися переслідування журналістів, розправи, не припиняються перешкоджання доступу до інформації, не дотримуються інші стандарти журналістики. Канали й видання з незалежною позицією і далі зазнають «наїздів» аж до їх закриття. Їхні власники-олігархи – ведучи продаж і перепродаж інформапростору, декларують «незмінність» курсу і «невтручання», але журналісти і ми, реципієнти, дуже добре знаємо ціну цим деклараціям.

«Удосконалюються» й методи обмеження свободи слова. Першочергову, важливу для людей, для безпеки держави інформацію не передають повсюдно й headline, її або заступають сенсаційні (упереваж кримінальні) повідомлення, або передають одним рухливим рядком, або і взагалі замовчують. Так, у цілому об'єктивно і досить критично висвітлювалося, наприклад, на ряді телевізійних каналів хід обговорення, протести, голодування, пов'язані із «мовним» законом. Однак поряд, паралельно, на тих самих каналах передача за передачею, серіал за серіалом, ток-шоу за ток-шоу – навальна русифікація йшла (і йде!) повним ходом, «у душі» того ж дискримінаційного мовного «закону», тої ж антиукраїнської мовної політики. Коли говоримо про телебачення, основні 5-6 приватних каналів (один-два державних), не забуваймо про весь теле-медіа-простір в Україні, місцеві телерадіомережі, різні FM-станції тощо, – там згадані порушення, зокрема 10-ї статті Конституції України, ще більш грубі й систематичні. Ідеться і про порушення прав людини, бо не може українець, одиниця нації, володіти всією повнотою конституційних і повсякденних (у кіно, телебаченні, книгарнях, газетних кіосках, школах і ВНЗ) прав, якщо її не має нація.

Брак розуміння цієї залежності, що їй гармонійне розв'язання дає національна держава, зустрінемо сьогодні і в частини нашої інтелектуальної еліти, зокрема прихильників глобальних «наднаціональних» стратегій, сповідувачів мультикультуралізму, що незрідка постає як національний нігілізм, денаціоналізація культур, а ще – прибічників ліберально-демократичної ідеології з її космополітичною, постмодерністською налаштованістю, антитрадиціоналізмом, десакралізацією національних світочів і святощів. Підтримка таких поглядів, дистанціювання від принципів української України, націоцентричних підходів, на жаль, наближає наших «незаангажованих» учених, якщо взагалі не зближує їх з вищеописаною аморальною олігархічно-регіональною «ідеологією»*.

* На ниві літературознавчій стало модним покликатися на західні тенденції деміфологізації, а то й десакралізації, теорію деконструктивізму тощо. Не говоритиму про них по суті – тут є свій резон і своя правда, якщо, звичайно, їх не абсолютизувати. Та ось біда: у застосуванні, точніше, прикладанні цих концепцій до української літератури (культури) неодмінно превалює «спростувальний», негативістський акцент, причому в оцінці не якихось писань, наприклад, радянської літератури, а української класики, її визначальних явищ, менталітегу, національної місії. «Деміфологізується» український модернізм початку ХХ століття, заангажованість національним обов'язком, народництво (В. Моренець досить обґрунтовано показав, м'яко кажучи, некомпетентність, схематичну випрямленість трактувань у цій темі). Та чи не передовсім усіляко «десакралізуються» класики: Шевченко, Франко, Леся Українка, урівнюється з кітчем «Маруся Чурай» Ліни Костенко, принижується наскрізний націо-

Українців учать: нація, національна держава, національна самототожність відмирають як поняття, національне, етнічне втрачають свій сокровенний сенс... Ізраїль – не національна держава? Німці, нарешті об'єднавшись, є не німецькою державою, а державою меншин, що її населяють? Франція – це багатоетнічне романо-арабське суспільство, а не вікодавня держава французів як нації?

6. Повторю те, про що говорив на початку. Визначальна доля в повільності й безуспішності двадцятилітнього економічного й політичного просування (куди?) України у її пост(нео)колоніальному статусі. Та ще в тому, що колоніалізм у нас російський, а його експансіоністські особливості, за точним визначенням згадуваної Е. Томсон, у тому, що Росія, розширюючи свою територію, як і інші імперії, за рахунок війн і анексії («агресивний націоналізм»), зуміла завдяки близькості лінії кордонів своїх колоній до російських земель старанно затемнити в пам'яті росіян та іноземців і спотворити (Советський Союз це облудно закріпив) справжню колоніальну «природу відносин між метрополією та периферією», постійно і вперто переконуючи світ, що це «єдиний народ», а зарбані землі – «ісконно рускіє».

І все ж, ще раз наголошую, – основні причини, коріння відставання України по всіх параметрах – тут, у нас, в Україні. У нинішньої національно невиразної і недоєвропейської держави специфічно регіональне обличчя.

Безпрецедентно всепронизуюча корупція, якій ніхто не знає як (та чи й хоче?) покласти край, а, отже, паралельний тінювий бандитський обіг коштів і ресурсів – це геть не схоже на конкурентну, соціально орієнтовану економіку, яка потрібна Україні, це аж ніяк не умови сприяння для розвитку малого й середнього бізнесу (а, відповідно, середнього класу), для інвестицій і інвесторів, зокрема зарубіжних. Молодь від безробіття і беззаконня втікає за кордон, навіть не в найрозвинутіші країни. Добробут людей, трудяг давно став в Україні поняттям суто вербальним, суто передвиборним. Правляча партія регіонів, її лідер і прем'єр-міністр Азаров, Президент-регіонал Янукович та їхні речники після парламентських виборів замовкли про зростання добробуту, хваляться тепер стабільністю. Стабільність низьких зарплат і пенсій, стабільність місць у першій десятці країн із захворювань на СНІД, злочинності, корупції, порушення прав людини?

нально-духовний пафос О. Гончара тощо. Чуємо: консерватизм, рустикальність, патріархальність, провінційність, «шароварщина», гетерогенна (а не гомогенна) ідентичність – останнє – це винахід од «олімпійців»-істориків. Усі ці квазінаукові визначення дуже добре вписуються (чому б то?) в процеси щораз нахабнішої, бруталної антиукраїнської політики в Україні.

Та чи не найнаочніше проявляється такого роду стабільність за Азаровим, новим московським орденоносцем (це знаємо найкраще ми, вчені, письменники) – у послідовному зниженні і так мізерного (менше одного відсотка!) фінансування на науку й культуру.

Тимчасовці ніколи не бачать потреби в розвитку гуманітарної галузі, і зовсім далекі вони від того, щоб усвідомлювати, що культура, наука не лише засвідчують національну ідентичність народу, його неповторність, гарантують його незникومість у світі, а й уберігають саму державу від «економічних і від воєнних вторгнень» (С. Дюрінг).

7. Що далі? Продовжувати боротьбу! Україні до неї не звикати. І хоч вона знову «доборолася до самого краю», треба розгортати все спочатку, на новому витку – такий, як мені здається, імператив часу.

І почати зі зміцнення єдності опозиції в парламенті й поза ним. Пам'ятати, що її досягнуто не на ідеологічній основі, тож, щоб не повторити помаранчевих помилок (націонал-демократи і демоліберали ідеологічно не змогли та й не могли утворити моноліт), треба тамувати те, що нез'єднанне, і шукати найоптимальніші загальноприйнятні шляхи для співпраці. Це дуже складно. Та поки що опозиція з цим упорується. На черзі виконання одного із найодностайніших побажань виборців – настійними спільними зусиллями працювати над перетворенням Парламенту з клубу по бізнес-інтересах і лобіюванню, безсоромного торжища, філії президентської адміністрації на справжню нову українську Верховну Раду, справжній *орган народовладдя*.

Початок заявлено дуже правильно – голосування індивідуальними картками, від беззастережного виконання цієї конституційної норми не можна відступати. Соромно й гірко усвідомлювати, що в стінах Верховної Ради України доводиться боротися (де таке чувано й бачено?) за виконання 10-ї статті Конституції України про державність української мови. Завзяті регіонали заявляють, що вони говоритимуть «на языкe своїх избирателей». Та якби вони обиралися тільки від Єнакієвого, то й там не всі розмовляють російською мовою і багато хто хоче віддавати своїх дітей до українських шкіл. Якби такі тільки були. Або ще й така реакція на нагадування про Конституційну норму: «Ви вимагаєте української мови, тоді ми взагалі виступатимемо тільки по-російськи». Це вже не дитячий садок. Це щось інше, похмуріше й потворніше. Ця хвороба зветься українофобія.

Від опозиції чекають, що вона стане в парламенті і альтернативою, і підним орієнтиром, задаватиме тон конструктивної, не мітингової поведінки, вдумливого законодавчого планування

і розбудови української держави, громадянського суспільства, каталізуючи в країні процеси неухильного зростання політичної, національної, духовної свідомості громадян.

На гвалт щодо поведінки опозиції в парламенті, блокування трибуни хочеться запитати правлячу «ледь більшість»: а що робити, коли тупо, нікого не чуючи, ні на кого не зважаючи, регіонали та комуністи топчуть бульдозером норми Конституції й регламенту, всіляко провокуючи конфлікт? Як досягти нормальної законодавчої роботи задля людей, якщо вони ні на крок ні в чому не поступаються, зневажаючи інтереси людей і взагалі здорову логіку? Змирюватися з кнопкодавством, коли голосів організується стільки, скільки треба? З політичними розправами, позбавленням (кого захочуть) мандата народного депутата? Допускати, щоб столиця жила без обраної народом влади стільки, скільки знову ж таки зажавають регіонали?

* * *

Утім, люди все бачать, громадяни, електорат на очах стають зрілішими. Тож будемо оптимістами. Українці, а з ними і всі інші, кому випало жити в Україні, хто відчувається її патріотом, – всі разом здатні змінити ситуацію на національно самодостатню і посправжньому європейську.

Українська мова і сьогодні виручає нас, підказуючи просте й багатомістке слово *воля*. Воля, що поєднує два визначальні зараз поняття: воля як свобода і як здатність до рішучих дій. «Шлях до справжньої волі (і демократії також!) пролягає через внутрішню волю» (О. Пахльовська). Воля – завжди було написано на прапорах української боротьби. Воно і нині, в час нових загроз і викликів, ключове – для нації і кожного з нас.